

Vallási élet Magyarfaluban

*Iancu Laura néprajzi vizsgálata*¹

A moldvai csángókkal foglalkozó tudományos kutatás emlékezetes dátuma a 2013. esztendő. Ekkor jelent meg róluk az első, belőlük támadt kutató tollából való, monografikus igényű könyv, amely egyetlen település vallási élete mélyfúrászerű vizsgálatának eredményét mutatja be, jól körülhatárolható téma keretében. Növeli az alkalom jelentőségét és a feldolgozás hitelességét, hogy ez a „mélyfúrás” a szerző szülőfalujában történt, s talán az sem véletlen, hogy a téma annak a római katolikus vallásnak a hagyományos megélésével és átélésével foglalkozik, amely a Szereten túli Magyarfalu népét immár több mint három évszázada megőrizte ősei vallásában, s akik aztán – talán hogy a mérleg egyensúlyban maradjon – többségükben megtartották elődeik magyar anyanyelvét is.

A szerző maga is tudatában van az alkalomban rejlő lehetőség fontosságának, annak nevezetesen, hogy „a vizsgált településen született és nevelkedett, ahol szülei és családtagjainak egy része ma is él”. Ezért az anyaggyűjtés során a falujából már jó ideje távol élő szerzőnek „újból a közösség tagjává kellett válnia, ami természetesen nem minden esetben volt egyszerű feladat, de ez a szituáció mindenképp egy folyamatnak, visszahelyezkedési kísérletnek” tekinthető, írja meghatóan szép őszinteséggel Iancu Laura. Ez a „bennszülöttség” azonban csak részben könnyíti meg a szerző munkáját, másfelől azonban növeli a felelősségét, hiszen a közülük való kutatónak „fokozott éberséggel kell követnie a jelenségeket, eseményeket...”. Ezzel tudományos és érzelmi felkészültséggel elemzi Iancu Laura Magyarfalu csángó közösségének „átalakulás előtt álló hagyományos („középkorias”) vallásosságát”.

Az imponálón vaskos könyv – aminek nagy része a szerző doktori disszertációjából való – tizenhárom fejezetre oszlik. Az elsőben tisztázza a *helyi vallás* fogalmát, vázolja a *kutatás módszertanát*. Majd áttekinti a moldvai *magyar katolikusokra vonatkozó valláskutatás főbb terüle-*

¹ Iancu Laura: *Vallás Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat*. (Studia Ethnologica Hungarica, XVII.) L'Harmattan–PTE Néprajz–Kulturális Antropológiai Tanszék. 2013.

teit, eddigi eredményeit, valamint meglévő hiányosságait. A szerző már itt találkozik azzal a problémával, hogy míg a legtöbb csángó kultúrával foglalkozó munka a lokálisból igyekszik – legtöbbször nem is kellő megalapozottsággal – általánosítani, ő egy konkrét közösségre vonatkozóan, *a helyi vallás, a lokális kereszténység* vizsgálatát tűzte ki feladatul. Csak sajnálhatjuk, hogy egy ilyen tiszteletreméltó vállalkozáshoz ma még hiányzik a hasonló színvonalon feltárt tudományos háttér, ehelyett csupán alkalmi összevetésekkel kell megelégednünk. Ilyenkor újra és újra átérezhetjük a helyzet tragikumát, ami a téma vizsgálatának előzményei során a rendelkezésre álló csekély muníciónak vétkes elfecsérelésével annyi energiát pazarolt épeszű evidenciák, esetünkben a *moldvai csángók magyarságának* cáfolatára, vagy éppen emiatt: *bizonygatására*. Mennyivel előbbre tartanánk a rohamosan kivesző hagyományos csángó műveltség tudományos feltárásában, ha a jobb sorsra érdemes munkák során az energiákat erre a célra lehetett volna fordítani.

A III. fejezet bemutatja a falu *történetét, településrendjét, gazdaságát és társadalmát*. Ennek a résznek sajnálatos kurtaságát nyilvánvalóan a szükséges források hiánya, hozzáférhetetlensége okozza, hiszen az ilyen jellegű kutatásokra a moldvai parókiákon, állami és magánlevéltárakban még ma sincs meg a lehetőség. Lényegében ugyanez mondható a következő, *Magyarfalú egyháztörténete* címet viselő fejezetről is, ahol a szerzőnek a templomokra, a plébániára, az egyházi struktúrára és az itt „szolgáló” papokra vonatkozó kutatásai csak igen szerény – ám a körülmények ismeretében mégis tiszteletreméltó – eredményt hoztak.

A további nyolc fejezet már Iancu Laura közvetlen, személyes, immár elsősorban saját közösségétől nyert tudásanyagán épül és a *lehető legteljesebb* áttekintést nyújtja *a helyi vallás* elemeiről: *a természetfeletti lényekről* (szentháromság, angyalok, démonok); *a lélek, a halál, a túlvilág* és az *eszkatológia* (világvége) kultuszáról; *a vallási szocializáció* (nevelés, vallásos tudat megalapozása) részleteiről; *a vallási kultusz* (mise, prédikáció, a papi feladatkörök, az ima és az imádkozás módja, tartalma, eszközei, a böjt) részleteiről, megéléséről; *a szentekről, képeikről és tiszteletükről*; *a szentelmények* (szenteltvíz, szentelt növények, gyertya stb.) szerepéről; végül a különböző (otthoni, templomi, köztéri, temetői) *kultuszterekről*.

A monográfiának ez az igazi mélyfúrás jelentő része, a könyv terjedelmének csaknem háromnegyedét kitevő anyag igazi kincs, miáltal tisztelet-

reméltó mértékben gyarapodnak Moldova római katolikus magyarságának szellemi életére, hitvilágára vonatkozó ismereteink, közelebb kerültünk annak megértéséhez, hogy ez a több száz esztendeje az egykori Etelközbe menekült népcsoport teljes magárahagyottságában, szellemi és gazdasági kiszolgáltatottságában, milyen külső és belső energiák segédelmével tudta úgy-ahogy megőrizni vallását, anyanyelvét, azonosságát. Növeli a közölt anyag tudományos és olvasmányos értékét az a – talán nem véletlenül megmutató – már-már költői többszólamúság: a vallásos szakirodalomból és a helyi „adatközlőktől” származó, sokszor szó szerint közölt információk gyakran egybecsengő, másszor egymást kiegészítő láncolata. A különböző témáknak ez a több oldalról történő megvilágítása nemcsak garantálja a szerző által formált kép hitelességét, de azt is érzékelteti, hogy Magyarfalu hívő közössége – s annak egy-egy személye – miként éli meg a családi, közösségi hagyományból valamint az egyházi tanításból megismert ajánlásokat és előírásokat. Aki már járt közöttük és megismerte a csángók – sorsukból fakadó – lelki bezártságát, az tudja csak igazán méltányolni, hogy Iancu Laura milyen hatékonyan értékesítette a „benszüllött” helyzetéből adódó lehetőségeket. Csak példának említem a számtalan alkalom közül a misén résztvevők egyéni – tehát rendkívül bensőséges – imádkozására vonatkozó leírást, amit a szerző információi és tapasztalatai szerint „a mise előtt, vagy az egyetemes könyörgések felolvasása, vagy az Oltáriszentség felmutatása során, vagy az áldoztatás alatt, vagy pedig a mise végén mondanak el.” Fontos, hogy itt a hangsúly nem a *kérés teljesülésében*, hanem „pusztán” az *ima meghallgatásába* vetett hiten van: „vajegyszer meg kell hallgasson az Isten”; „mikor jónak lássa, megadja az Isten”; „ha vajegyszer megérdemlem lesz, megadja lesz”.

A magyarfalusi vallási életről szóló monográfia legértékesebb részei azok, amelyek a helyi sajátosságokat hangsúlyozzák vagy emelik ki. Ezeknek „magyarfalusi” voltáról azonban – szélesebb körű összehasonlító anyag hiányában – nem lehetünk teljesen meggyőződve, ezért rá kell bízunk magunkat a szerző valószínűleg megérzésre alapozott véleményére, nyitva hagyva azt a lehetőséget is, hogy esetenként nem is annyira magyarfalusi, inkább *moldvai csángó* jelenségről van szó. Így az olyan fontos felismerés esetében, mint az, hogy az imakönyvek olvasása során nyert „tudás, fogalom, hit idővel beépül, saját tudás, saját hit lesz”. Ugyancsak helyi sajátosságnak tekinthető, hogy „Magyarfaluban viszonylag kevés szentet ismernek”. Templomuk eredeti védőszentjétől, Szent István

magyar királytól való megfosztásán Iancu Laura – sejthetjük miért – igen-csak nagyvonalúan siklik át, pedig ebben is helyi, ha nem is egyedülálló folyamatot kell látnunk. Az ellopott tárgyak visszaszerzéséért a csángók általában Szent Antalhoz fohászkoznak, de úgy tűnik – írja a szerző – „helyi sajátosságnak tekinthető, hogy az esetek többségében az *elveszett* tárgy nem feltétlenül *ellopott* tárgy”, mert Szent Antal Magyarfaluban „nem csak az ellopott tárgyak megkerítője, egyre inkább az elfeledett dolgok felderítője, s mint ilyen, az emlékeztést segítő és a feledést gátló szent.” A szerző megfigyelései szerint „feltűnő, hogy a szentelmények használata elsősorban *védekezés* céljából történik, tehát az áldás mintegy a védekezés következménye; az áldáshoz vezető út és az ördögtől való védekezés útja ugyanaz”.

De a helyi sajátosság legmarkánsabban talán azokban a jelenségekben érvényesül, gyakorlatilag a moldvai katolikus régió egészében, ahol „a vallás etnikai színezettségét is kap, ami fokozza a táj differenciáltságát. Ebből a szempontból – folytatja a szerző – a vallás kettős irányban tölt be meghatározó szerepet: a régió belső koherenciájának a megerősítésében és a többi (más vallású, más etnikumú) régiótól való elkülönítésben, tehát az integrációs és a szeparációs folyamatok lebonyolításában.”

Magyarfalu vallási életét bemutató monográfia végén ismételten és hangsúlyosan fölmerül a – kimondva, vagy kimondatlanul – már jó néhányszor megfogalmazott téma, hogy a könyv gazdagon és részletesen számba vett témakörei milyen mértékben helyi (lokális), moldvai (regionális) sajátosságok, avagy mennyiben tekinthetők a római katolikus vallás középkorias örökségének, etelközi sajátosságának, netán egy-egy paphoz, faluközösséghez vagy annak pár tagjához kötődő specifikumnak? Ma még nyitott kérdések ezek, amiket éppen Iancu Laura Magyarfalu vallási életét feltáró monográfiája vetett fel immár megkerülhetetlenül. Ebben mutatkozik meg, hogy egyre inkább hiányzik a minél több anyagi és szellemi területre kiterjedő, átgondolt, tudományosan felépített, intézményesített csángó-kutatás, ami megalapozhatná az elmélyültebb összehasonlító elemzéseket.